

Posudek oponenta disertační práce PhDr. Melanie Zajacové
SOCIÁLNÍ PRÁCE JAKO PROFESE V ČESKÉ REPUBLICCE
předkládané v roce 2022 na Katedře sociologie FF UK

I. Stručná charakteristika práce

Práce je věnována analýze profese sociálního pracovníka „v jejích sociologicko – psychologicko - kulturních souvislostech“, jak je to formulováno v cíli práce. Lze ji charakterizovat jako převážně empirickou, i když se samozřejmě opírá o solidně zpracovaná teoretická východiska. Nutno zdůraznit, že jak teoretická, tak metodologická úroveň práce je plně dostačující vzhledem k požadavkům na tento typ kvalifikačních prací.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Autorka dostatečně prokázala, že tématice rozumí, prokázala i schopnost pracovat s odbornou literaturou. Zvláště oceňuji metodologickou úroveň práce, a to navzdory skutečnosti, že zde mám několik dále uváděných připomínek. Je jednou z mála prací, věnovaných zmíněné tématice, a proto oceňuji, jak se k ní autorka postavila. Práce by rozhodně neměla zapadnout, doporučuji nějakou formu její publikace.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

Nyní ke zmíněným připomínkám. Především, že téma analýzy profesní struktury mě provází celou mojí profesní drahou, těsně jsem spolupracoval při sociologických analýzách prestiže povolání, jak byly realizovány v 90. letech a v následujícím desetiletí (viz. Machonin, Tuček a kol.: Česká společnost v transformaci, 1996, Tuček a kol.: Dynamika české společnosti, 2003). Budu se tedy vyjadřovat zejména k tomuto tématu práce.

Výzkumy prestiže povolání patří k metodologicky velice náročným. Nejde totiž jen o to, předložit respondentům seznam vybraných profesí s žádostí o jejich zhodnocení. Velice významnou roli hrají 3 faktory: počet vybraných profesí, kompetentnost jejich hodnotitelů, tj. respondentů a kontext, ve kterém toto hodnocení probíhá. Proto jsem zdůraznil svoji účast na sociologických výzkumech prestiže povolání, které primárně plnily funkci jako součást analýzy profesní a sociální struktury společnosti. Specifikum takového přístupu dostatečně vystihuje citát Jana Červenky uvedený na s. 83 (tj. prestiž jako průnik společenské prospěšnosti, náročnosti, odpovědnosti, ale i mocenský status či pozice v řízení atd.). Chápu autorku, že nechtěla zabíhat do podrobností, nicméně dle mého názoru je třeba od takového přístupu oddělit zjišťování prestiže povolání v podobě prováděné v rámci pravidelných šetření CVVM. Jejich cílem je totiž něco jiného, a sice sledovat okamžitou oblibu zvolených profesí v daném čase a zejména v rámci daných společensko-politických či ekonomických podmínek (otázka zní: „Vyberte povolání, kterého si vážíte nejvíce...“). Jejich největším přínosem jsou následné časové řady, umožňující propojení zmíněných měnících se podmínek na mínění veřejnosti, jen obtížně jsou ale využitelné pro analýzu profesní a sociální struktury společnosti.

Jestliže tedy ve zmíněných sociologických výzkumech prestiže povolání bylo sledováno 70 profesí, dotazováni byli lidé ekonomicky aktivní v kontextu analýzy zaměstnanosti a trhu práce, ve výzkumech CVVM je nyní sledováno 26 profesí na celé populaci 18+

v kontextu zjišťování standardního veřejného mínění. To není míněno jako výtka ani vůči autorce, ani výzkumům CVVM. Obou si velice vážím. Chci tím zdůraznit, že používat pojem prestiž znamená v obou případech něco jiného.

Autorka pracuje se dvěma základními datovými vstupy. Prvním jsou data ze zmíněných výzkumů CVVM, druhým dvě vlastní šetření - dotazníky ADAKIN, určený pro populaci 18+, a ZMĚPRO, určený pro sociální pracovníky. Zde musím uvést jedinou skutečnou výtku autorce, a sice, že oba dotazníky nepřipojila ve formě příloh ke své práci. Bývá to v podobných případech samozřejmostí a jejich absence dosti znepříjemňuje čtení práce. Pro zjištění samotné prestiže autorka vybrala 9 povolání, která byla předložena k hodnocení respondentům. Nic proti tomu, chápu, že v daném formátu práce to bylo patrně jediné schůdné řešení, mám ale problémy s následným srovnáváním s daty CVVM (zmíněných 26 profesí) zvláště, když v nich 3 autorkou zvolené profese – sociální pracovník, pečovatelka a právník – vůbec nejsou zastoupeny. Jedinou oborově podobnou profesí je v datech CVVM profese zdravotní sestry, což je pro analýzu přece jen málo. Na druhé straně, ani ve výzkumech se zmíněnými 70 profesemi nebyla profese sociálního pracovníka zastoupena (je to dáno tím, že v době konání těchto výzkumů nebyla zmíněná profese ukotvena v povědomí veřejnosti – jedinou výjimkou v té době byla postava sociální pracovnice paní Zubaté ve Svěrákově filmu Kolja, a to věru nebyla sympatická osoba).

Vlastní zpracování obou šetření je na odpovídající úrovni. Zejména oceňuji část (v dotazníku ZMĚPRO) věnovanou sebehodnocení sociálních pracovníků spojenou s indexem PCPA. Zejména to by si zasloužilo samostatnou prezentaci (pokud k ní již nedošlo). Třetí část uvedeného dotazníku, věnovanou slovním asociacím, беру jako zajímavý doplněk k předchozím dvěma. Tady se ovšem přiznám, že orientovat se v prezentovaných grafech bylo nad síly mého stárnoucího zraku.

Hlavní přínos práce vidím ve dvou bodech. Prvním je samotný fakt volby tématu hodnocení profese sociálního pracovníka, které, jak jsem již uvedl, je metodologicky sice dosti obtížné, nicméně velice prospěšné a žádoucí. Kvituji s povděkem, že se autorka těchto nesnází nezalekla. Druhým jsou výsledky výzkumu sociálních pracovníků, zejména zmíněné sebehodnocení. Části práce věnované zkoumání vlastní prestiži profese беру jako základ nezbytné následné diskuze, která by odrážela proměny, ke kterým ve vnímání profese sociálního pracovníka v posledních letech došlo. Nepochybně se tak stalo, neboť zejména v období pandemie Covidu byla tato profese poměrně častým mediálním tématem, což by se jistě projevilo i v jejím vnímání veřejností. Nemohu přitom pominout fakt, že se to projevilo i v zájmu o studium oboru sociální práce na vysokých školách.

IV. Dotazy k obhajobě

1. Jak autorka sama vidí prestiž profese sociálního pracovníka dnes, a k jakému posunu (byl-li nějaký) u ní samotné došlo od doby, kdy se na tuto profesi připravovala?
2. Jak vidí budoucnost této profese, jakým směrem by se měla dále rozvíjet?

V. Závěr

Předložená disertační práce splňuje požadavky kladené na disertační práci, a proto ji doporučuji k obhajobě a předběžně ji klasifikuji jako prospěla.